

Data przesłania tekstu: 21 VIII 2017 r.

Data przyjęcia tekstu do druku: 4 IX 2017 r.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2017.013>

Archiwum Państwowe w Kaliszu. Przewodnik po zasobie archiwalnym,
oprac. Grzegorz Waliś, red. Grażyna Schlender, Archiwum Państwowe
w Kaliszu, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie,
Kalisz 2016, ss. 847.

Publikacja pt. *Archiwum Państwowe w Kaliszu. Przewodnik po zasobie archiwalnym* ukazała się w 2016 r. z okazji 65. Archiwum Państwowego w Kaliszu. Pomoc archiwalną opracował Grzegorz Waliś, pod redakcją Grażyny Schlender. Jest to pierwszy przewodnik, który opisuje zasób Archiwum Państwowego w Kaliszu (APK). Wcześniejsze wydawnictwa zawierają nieaktualne informacje. Pierwsza publikacja ukazała się w 1969 r. i opisywała zasób poznańskiego archiwum oraz jego oddziałów terenowych m. in. w Kaliszu¹. W 2004 r. ukazał się informator o zasobie kaliskiego archiwum, który posiada mniejszą głębię informacyjną niż obecny przewodnik².

Przewodnik archiwalny został podzielony na: przedmowę, wprowadzenie, wstęp, wykaz skrótów, przewodnik właściwy, bibliografię, indeksy, streszczenie w języku angielskim oraz reprodukcję wybranych materiałów archiwalnych. Autorką przedmowy jest Grażyna Schlender. Autorem wprowadzenia, wstępu, wykazu skrótów, przewodnika właściwego i bibliografii jest Grzegorz Waliś. Autorkami indeksów są Edyta Pietrzak i Anna Bastian-Zajac. Autorką streszczenia w języku angielskim jest Agnieszka Ewiak.

W przedmowie podano powody wydania przewodnika. Pierwszą przyczyną jest zdezaktualizowanie się informacji w poprzednich pomocach archiwalnych. Drugim po-

¹ *Archiwum Państwowe Miasta Poznania i Województwa Poznańskiego oraz jego Archiwa Terenowe. Przewodnik po zasobie archiwalnym*, oprac. zbior. red. Cz. Skopowski, Warszawa – Łódź 1969.

² *Archiwum Państwowe w Kaliszu. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. G. Waliś, Warszawa, 2004.

wodem jest to, że obecnie do archiwów częściej przychodzą „zwykli” obywatele, którzy nie znają zasobu, ani nie wiedzą jak z niego korzystać. Wydana pomoc archiwalna ma im ułatwić dotarcie do interesujących ich materiałów archiwalnych.

W tym momencie należy wejść w polemikę z autorką przedmowy. Przewodnik archiwalny stanowi opracowanie naukowe i jest przeznaczony dla odbiorców, którzy posiadają elementarną wiedzę o archiwach i archiwaliach. Współcześnie zwykły użytkownik rozpocznie swoje poszukiwanie od przeglądania stron internetowych. Mimo wszystko przewodnik jest skierowany do badaczy.

W wprowadzeniu opisano skrupulatnie cel, zakres i strukturę przewodnika. Dodatkowo zamieszczono metody udostępniania zasobu w APK. Autor zaznaczył, że w pracy nad pomocą archiwalną wykorzystywał wytyczne metodyczne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych dotyczących tworzenia przewodników archiwalnych³. Dodatkowo wzorował się na przewodnikach archiwalnych, które ukazały się w przeciągu ostatnich 15 lat.

Wstęp podzielono na dwa podrozdziały: *Dzieje Archiwum i jego zasobu* oraz *Charakterystykę zasobu*. W pierwszym opisano treściwie historię kaliskiego archiwum i losy jego zasobu. Pozytywną przesłanką tego podrozdziału jest wskazanie innych archiwów, w których można znaleźć akta pochodzące z regionu kaliskiego. Autor mógł pokusić się o podanie dokładniejszych danych o zespołach archiwalnych, np. numer i nazwa zespołu, miejsce przechowywania oraz zawartość. Przez ten zabieg uzyskałby informację idealną kaliskich archiwaliach. W kolejnym podrozdziale omówiono w sposób zwięzły zasób gromadzony w APK.

Część właściwa przewodnika opisuje zespoły i zbiory archiwalne zgromadzone w kaliskim Archiwum. Podzielono je na grupy rzeczowe według klasyfikacji ustrojowej stosowanej w bazie SEZAM oraz w systemie ZoSIA. Następnie w obrębie grup nadano im różne układy: chronologiczno-alfabetyczny, chronologiczno-terytorialno-alfabetyczny, terytorialno-alfabetyczny, alfabetyczny. Nadanie danego układu determinował rodzaj akt.

Na opis zespołu (zbioru) archiwalnego składa się: numer porządkowy, nazwa i numer zespołu (zbioru), daty skrajne, rozmiar w jednostkach archiwalnych i metrach bieżących, dzieje aktotwórcy i zespołu (zbioru), zawartość, język dokumentacji, pomoce archiwalne, bibliografia, stan zmikrofilmowania i digitalizacji. Przy każdym zespole (zbiorze) jest zawarta informacja o dziejach aktotwórcy, jeżeli informacja odpowiadała większej liczbie zespołów bądź zbiorów, to jest zamieszczona na początku podrozdziału

³ Pismo Okólne nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 12 czerwca 1982 r. w sprawie wprowadzenia wskazówek metodycznych dotyczących opracowania przewodników po zasobie Archiwum, [w:] *Zbiór przepisów archiwalnych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w latach 1952–2002*, wybór i oprac. M. Tarankowska, E. Rosowska, Warszawa 2001, s. 478–487.

lub przy pierwszym zespole lub zbiorze, zaś przy następnych umieszczono odsyłacz. Informacje o bibliografii podawano wyłącznie w przypadku jej istnienia. Układ tej części przewodnika jest przejrzysty dla czytelnika. Opis zespołów (zbiorów) archiwalnych zawiera podstawowe informacje o nich.

Na portalu *szukajwarchiwa.pl* jest zbliżony opis zespołu (zbioru) archiwalnego do prezentowanego w publikacji *Archiwum Państwowe w Kaliszu. Przewodnik po zasobie archiwalnym*. Takimi samymi elementami są: nazwa i numer zespołu (zbioru), daty skrajne, rozmiar w jednostkach archiwalnych i metrach bieżących, zawartość, język dokumentacji, pomoce archiwalne, stan zmikrofilmowania i digitalizacji. Dużym plusem strony internetowej *szukajwarchiwach.pl* są zamieszczone inwentarze archiwalne w postaci elektronicznej, również przy niektórych zespołach są zamieszczone skany jednostek archiwalnych. Dzięki temu użytkownik może szybciej dotrzeć do interesujących go danych. Na portalu internetowym użytkownik nie znajdzie dziejów zespołu i bibliografii. Większą głębie informacyjną posiada tradycyjny przewodnik archiwalny. Dużym plusem portalu *szukajwarchiwach.pl* jest szybkość wyszukiwania danych oraz załączone skany.

Warto zwrócić uwagę, że portal *szukajwarchiwach.pl* odgrywa coraz ważniejszą rolę w wyszukiwaniu informacji o archiwaliach. Archiwalne bazy danych zamieszczone w internecie posiadają wiele zalet, np. szybkość wyszukiwania, mogą przechowywać nieograniczoną liczbę danych oraz dostęp do nich nie jest ograniczony. Tradycyjne pomoce są ograniczone w dostępie oraz wyszukiwanie w nich zajmuje więcej czasu. Należy postawić pytanie przed archivistami teoretykami i praktykami czy nadal istnieje sens wydawania tradycyjnych pomocy?

Aparat pomocniczy w opracowaniu stanowią ogólna bibliografia i indeksy. Zamieszczona bibliografia umożliwia odbiorcy zapoznanie się z literaturą, która odnosi się do historii regionu kaliskiego oraz do materiałów archiwalnych zgromadzonych w Archiwum. Zastosowano indeksy: rzeczowy, geograficzny oraz osobowy. Za ich pomocą czytelnik może łatwiej dotrzeć do interesujących go informacji.

Na samym końcu wydania zamieszczono reprodukcję wybranych materiałów archiwalnych, które stanowią urozmaicenie dla czytelnika. Ten element mógłby znaleźć się na początku wydania, np. po wprowadzeniu.

Należałoby zastanowić nad zasadnością wstawiania reprodukcji w pomocach archiwalnych, które spełniają role informacyjno-wyszukiwawcze. Z jednej strony kopie archiwalne spełniają walory estetyczne i mogą pobudzać zainteresowanie u odbiorcy, zaś z drugiej strony nic nie wnoszą do aparatu wyszukiwawczo-informacyjnego. Obecnie umieszczenie reprodukcji w pomocach tego rzędu jest powszechną praktyką. Należy zastanowić się czy nie najwyższy czas odejść od tego zwyczaju? Reprodukcyjne powinny być zamieszczane w publikacjach popularyzacyjnych lub w pomocach archiwalnych, które odnoszą się do konkretnych zagadnień, np. katalog tematyczny, przewodnik po zespole. Prezentacja archiwaliów ma wtedy sens, ponieważ obrazuje konkretny temat. Ponadto

powiększająca się liczba skanów w portalu *szukajwarchiwach.pl* umożliwia użytkownikowi dotarcie do materiałów archiwalnych, które go interesują. Należy zatem uznać za bezzasadne umieszczanie reprodukcji w pomocach informacyjno-wyszukiwawczych.

Wydawcy przewodnika mogli pokusić się o wydanie elektroniczne, które za niewielką opłatą można byłoby pobrać ze strony internetowej archiwum. Wiadomo, że tradycyjne wydanie posiada ograniczoną ilość egzemplarzy i co ważniejsze drukowana wersja jest droższa w wytworzeniu. Umieszczenie odpłatnej wersji w internecie mogłoby spowodować rozszerzenie się grona odbiorców.

Reasumując publikacja pt. *Archiwum Państwowe w Kaliszu. Przewodnik po zasobie archiwalnym* poza kilkoma nieznacznymi uwagami stanowi dobre źródło wiedzy o zasobie kaliskiego archiwum. Treść oraz język wydania są przystępne dla odbiorców. Układ zawartości publikacji jest przejrzysty w odbiorze. Opisy zespołów zawierają wszystkie dane, które mogą ułatwić wyszukiwanie archiwaliów przez użytkowników. Aparat pomocniczy przewodnika ułatwia wyszukiwanie interesujących informacji. Publikacja posiada walory naukowe oraz stanowi ceną pomoc informacyjno-wyszukiwawczą. Pomoc archiwalna wydana przez APK utrzymuje tradycyjną strukturę przewodnika archiwalnego.

Piotr Falkowski
(Archiwum Państwowe w Bydgoszczy)
piotr.stanislaw.falkowski@wp.pl